

ДИРЕКТОР-НОВАТОР – НАТХНЕННИЙ СКУЛЬПТОР ШКОЛИ ДОБРОТВОРЕННЯ.

Про діяльність директора НВК № 61
м. Дніпра – С.А. Гавриш¹

Новатор колишнім не буває!

*Новатором стають
і залишаються назавжди!*

Рада Всеукраїнського проекту НАПН
і Журналу – «Педагоги-новатори України»

Школа сьогодні стає ініціатором і проектувальником суспільного життя, тож і має враховувати світові напрями розвитку науки, надавати якісні знання, орієнтуватись на потреби інноваційної ери, бути осередком громадсько-патріотичного виховання учнів. У статті презентується навчальний заклад – НВК № 61 м. Дніпра – як соціокультурний осередок, що забезпечує фізичний, морально-духовний, культурний розвиток дитини, формує соціально зрілу творчу особистість – громадянина України і світу.

У статті йдеться про те, як цього досягає сучасний український заклад середньої освіти та яку роль в цьому відіграє очільниця закладу – його директор-новатор.

Уперше щодо директора школи говоримо про секрети його роботи: як він поєднує класичне управління з плеканням юні. Про ці та інші секрети директора школи Світлани Гавриш йдеться у цій статті.

Ключові слова: духовно-інтелектуально-культурне середовище ліцею, музейний простір школи, цілісність навчально-виховного процесу, шкільний простір як осередок добротворення; директор – ініціатор та організатор шкільних інновацій; апробація та їх упровадження, педагог-новатор.

ПРО ПРОЕКТ

Всеукраїнський проект «Педагоги-новатори в Україні» започатковано за ініціативи головного редактора журналу «Директор школи, ліцею, гімназії» **Ольги Виговської** та за підтримки НАПН України її членів **Редакційної Ради журналу в жовтні 2006 р.**

Відтоді і донині презентується його нова наступна сторінка.

Першу і другу сторінки було присвячено народним учителям СРСР, відомим українським новаторам ще з радянських часів – **В.Ф. Шаталову** та **М.М. Палтишеву** (про них – у наших журналах: 2006. № 6. С. 32; 2007. № 6. С. 50).

Україна чекала на таких же керівників шкіл, бо треба було пришвидшувати осучаснення закладів середньої освіти. Цю місію могли здійснити виключно їх директори. Цей факт влучно підмітив **В.Г. Кремень**: «*Переконаний, що, якщо сучасний керівник, то і сучасний заклад*». Ми мали їх знайти: шукали так само серед колишніх «народних». І знайшли: відтепер усі вони – герої нашого проекту «Педагоги-новатори в Україні». Серед них – дві жінки, обидві директори шкіл, також «народні»: одна – СРСР, інша – України, з посвідченням № 1!

Відкриваючи Проект, його 3-ю сторінку «*Чоловіча посада шкільного керівника з жіночим обличчям*», **О.І. Виговська** наголосила: «*Сьогодні надзвичайно знакова подія: ми перейшли від формату вчителя у формат директора школи... Ці заклади варті того, щоб ми про них дізналися!*».

ОРГАНІЗАТОРИ Проекту:

- **Редакційна Рада** Всеукраїнського науково-практичного журналу «Директор ліцею, школи, гімназії» (далі – Журнал);
- **Рада Всеукраїнського Проекту** НАПН України та Журналу «Педагоги-новатори в Україні».

- **Голова Ради Проекту:** **Василь Кремень**, президент НАПН України.

- **Співголови Ради проекту** – академіки: **Олександр Ляшенко**, **Нелія Ничкало**, **Олександра Савченко**.

- **Ініціатор і керівник проекту:** **Ольга Виговська**, головний і науковий редактор Журналу.

¹ Автор-укладач **Ольга ВИГОВСЬКА**.

² НВК № 61 м. Дніпра у цьому часописі на С. 98-129, а на С. 21 – про Лисичанську багатопрофільну гімназію (директор С.В. Белуха), також див. наш журнал: 2009. № 2.

Кожний заклад, кожний трудовий колектив починається з його керівника. І якщо вести розмову про директора, то це означає, що ми маємо розповідати про заклад, яким він керує! Ось уже **32 роки** поспіль техніко-економічний ліцей № 61 очолює талановитий керівник і педагог, заслужений вчитель України, народний вчитель України – Світлана Андріївна ГАВРИШ.

Коли в **1992 р. С. А. Гавриш** добивалася присвоєння середній школі № 61 статусу техніко-економічного ліцею, **ніхто** в «педагогічних верхівках» **не вірив**, що зі звичайної середньої школи в робочому районі може бути створений передовий навчальний заклад – *державно-батьківський* техніко-економічний ліцей, де навчавчитимуться обдаровані діти та здобуватимуть якісні знання. **Нині техніко-економічний ліцей № 61** – експериментальний навчальний заклад Дніпровського національного університету.

Завдяки зусиллям директора – **один з найкращих у Дніпрі**. І в цьому заслуга насамперед **Світлани Андріївни**, бо він – її дітище, в нього вона вкладає свій інтелект, вогонь серця й душі.

Секрет її успіхів простий і доступний кожному – **любов до своєї справи**. Тож, *жодні життєві незгоди, неприємності не можуть перешкодити виконувати нелегкі, але почесні обов'язки вчителя, директора*.

З того моменту, як **С.А. Гавриш** стала героєм Всеукраїнського проекту НАПН і Журналу «Педагого-новатори в Україні» – з жовтня 2008 р. Радою Проекту її визнано директором-новатором, промайнуло вже **10 років**. Нам було і важливо, і цікаво дізнатися, як сьогодні ліцей позиціонує себе в освітньому просторі країни, що в його роботі схвалюється громад-

НАГОРОДИ ЛІЦЕЮ

від міжнародної виставки

«Сучасні заклади освіти»

2011 рік – золота медаль у номінації «Упровадження в навчально-виховний процес середнього освітнього закладу інноваційних педагогічних технологій»;

2013 рік – друга золота медаль у номінації: «Формування творчої особистості в навчальних закладах»;

2014 рік – третя золота медаль у номінації «Педагогічна майстерність – домінанта професійної дії вчителя, викладача в НВК техніко-економічному ліцеї № 61»;

2015 рік – четверта золота медаль у номінації «Сучасний навчальний заклад як соціокультурний осередок громадянсько-патріотичного виховання дітей та студентської молоді»;

2016 рік – п'ята золота медаль у номінації «Інновації закладів освіти у роботі з молоддю в позанавчальний час»;

2017 рік – шоста золота медаль у номінації «Інноваційні підходи в закладах освіти до процесу формування творчої особистості та виховання громадянина-патріота».

2018 рік – сьома золота медаль у номінації «Упровадження інновацій у педагогічний процес для підвищення якості знань випускників».

Вочевидь **визнано й оцінено** найвищими нагородами Міжнародних виставок «Сучасні заклади освіти» **найпріоритетніші напрями в діяльності ліцею:**

- формування творчої особистості,
- виховання громадянина-патріота,
- робота з молоддю в позанавчальний час.

Такий результат став можливим завдяки тому, що в ліцеї працюють *учителі-професіонали*, для яких «педагогічна майстерність – домінанта їх професійної дії», й саме за це ліцей здобув *третю золоту медаль*. Такі вчителі на чолі з директором-новатором здатні перетворити свій навчальний заклад на сучасний, а впровадження ними інноваційних технологій у навчально-виховний процес гарантуватиме як підвищення якості знань випускників, так і виховання громадянина-патріота й формування творчої особистості. Задля останнього у закладі може бути створений *соціокультурний осередок громадянсько-патріотичного виховання*.

Заявляєм, ми лише вкотре підтверджуємо відомий вислів **І. Франка** щодо того, що **«школа вчителем стоїть»!**

НАУКОВЦІ ДНУ

Допомагають учням поглибити знання з фізики та математики, новітніх інформаційних технологій викладачі таких спецкурсів, як кібернетика та мікропроцесорні технології: **О. А. Рибка, В. М. Глушков, Ю.Я. Годес.**

О.А. Рибка – доцент, кандидат фізико-математичних наук.

Віталій Миколайович Глушков – доктор фізико-математичних наук, професор фізики. У ліцеї працює з 1995 р. Поєднує педагогічну і наукову роботу. **Наукові інтереси** – теорія і комп'ютерні методи обчислення електронної структури молекул з використанням формалізму хвильової функції і теорії функціоналу густини.

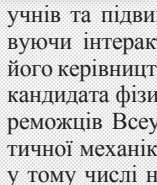
Виконавець і керівник багатьох міжнародних проєктів, зокрема «Збуджені стани великих молекул» спільно з Університетом імені А. Пуанкаре (2009–2010, Франція).

У рамках міжнародного співробітництва отримав низку грантів, серед яких **грант** Міжнародного Фонду Дж. Сороса (1998, 1999 рр), **гранти** наукової програми NATO Science Fellowship (2001-2002), **грант** національного центру наукових досліджень «Демокритос» (2003, Греція), **гранти** у рамках програми «Запрошений Професор» (2011, 2012, Франція).

Автор понад 100 наукових праць, які опубліковано як в українських, так і провідних закордонних виданнях.

Юлій Якович Годес – доцент, кандидат фізико-математичних наук. Основний напрям наукових досліджень – динамічні й статичні обмеження в задачах теорії пружності та наслідки теорії пружності для багатошарових основ. З 1992 р. в ліцеї викладає курс «*Нестандартні рішення задач з математики*». Розвиває креативність учнів та підвищує їх інтелектуальний рівень, використовуючи інтерактивні методи викладання математики. Під його керівництвом захищено дисертацію на вченій ступінь кандидата фізико-математичних наук. Підготував двох переможців Всеукраїнської студентської олімпіади з теоретичної механіки. С автором більш ніж **40 наукових праць**, у тому числі навчальних планів і стандартів спеціалізації «Механіка» (фізико-математичні науки). Його вихованці успішно вступають до вишів і відмінно навчаються.

Ірина Василівна Толтих – доцент, кандидат історичних наук, викладач на кафедрі історії Дніпровського національного університету. В ліцеї працює з 1994 р. вчитель історії та економіки. Підготувала двох переможців III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України.

Виконавець і керівник багатьох міжнародних проєктів, зокрема «Збуджені стани великих молекул» спільно з Університетом імені А. Пуанкаре (2009–2010, Франція).

ськістю та освітянами. Скажу відверто, результати приголомшують: **ліцей** під керівництвом **С.А. Гавриш** протягом цього десятиліття є постійним учасником Міжнародної виставки «*Сучасні заклади освіти*» і більш того – його нагороджено **7 золотими медалями** (див. вріз на С. 99).

Розповідь¹ про ліцей, його директора, вчителів, учнів та їхніх батьків *і йтиметься далі в контексті номінацій авторитетної Виставки, в яких ліцей здобув золоті медалі.*

1. Сучасний навчальний заклад: підвищуємо якість знань випускників – формуємо творчу особистість.

2. Виховна робота в ліцеї: соціокультурний осередок громадянсько-патріотичного виховання.

3. Навчаюся сам, вчу – інших: неперервне підвищення кваліфікації вчителів-професіоналів.

СУЧАСНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД: підвищуємо якість знань випускників – формуємо творчу особистість

Одним із найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі в ліцеї № 61 є **забезпечення якості знань випускників на рівні міжнародних стандартів.**

¹ Ця розповідь і становить суть цієї статті та є її метою. Саму ж статтю укладено на основі кількох статей нашого журналу, зокрема:

1. Володимир ДОЛГОПОЛИЙ, Олена Сулима. Кредо її життя – служіння дітям і людям// Директор школи, ліцею, гімназії. – 2009. – № 2. – С. 17-24.
2. Олена Сулима. Музейний простір як інноваційний чинник створення духовно-інтелектуально-культурного середовища ліцею. Організаційна роль директора школи//Директор школи, ліцею, гімназії. – 2015. – № 1-3. – 200-207.
3. Світлана Гавриш. Річниця музею АТО «Фенікс»//Директор школи, ліцею, гімназії. – 2017. – № 1-2. – 209-210. (Стаття увійшла до рубрики журналу: «Ініціативи освітян, що варті уваги та підтримки»). Враховано також надіслані НВК № 61 м. Дніпра інформаційні матеріали – це: щорічні звіти директора, протоколи засідань трудового колективу, фотодокументи; презентаційні матеріали Всеукраїнського проєкту НАПН і журналу – «Педагоги-новатори в Україні»: 2008-2018.

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ для підвищення якості знань випускників

Ураховуючи освітні потреби, нахили і здібності учнів, ліцей формує соціальні, комунікативні, інформаційні, технічні, технологічні компетенції, впроваджує в освітній процес інноваційні технології, що сприяють розвитку пізнавальних можливостей учнів, здобуттю ними знань в умовах психологічного комфорту і як результат – забезпечення творчої реалізації особистості учня.

Загальною тенденцією розвитку старшої **профільної школи** є її орієнтація на широку диференціацію, багатопрофільність, інтеграцію загальної і допрофесійної освіти. Тому **в ліцеї впроваджено профільне навчання за такими напрямками:** математичний, фізико-математичний, економічний, гуманітарний. Ведеться допрофільна підготовка в гуртках та факультативах.

Педагоги ліцею формують креативне мислення учнів у процесі засвоєння якісних знань із залученням їх до науково-дослідницької роботи з використанням новітніх інноваційних технологій у співпраці з викладачами Дніпровського національного університету ім. Олеса Гончара.

Особливістю **профільного навчання у ліцеї** є те, що воно забезпечує більш глибоку підготовку учнів старшої школи у тій галузі знань і діяльності, до яких у них вже сформувались стійкі інтереси і здібності.

Для профільного навчання в цих класах години варіативної частини розподілені для впровадження спецкурсів. Таких спецкурсів

Рис. 1. Якість знань 9 класів у НВК ТЕЛ № 61

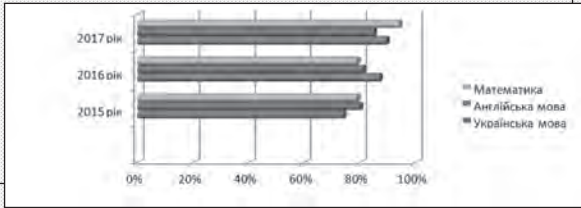

Рис. 2. Якість знань 11 класів у НВК ТЕЛ №61

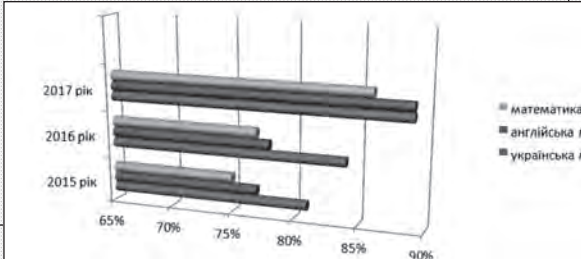

Рис. 3. Діаграма результативності вступу випускників до вузів (Економічні факультети, Технічні факультети, Гуманітарні факультети, Спортивні факультети)

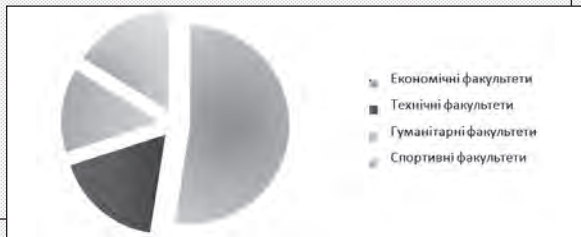
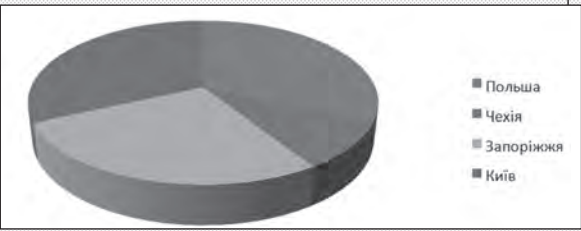

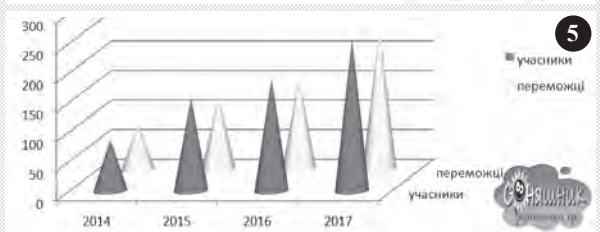
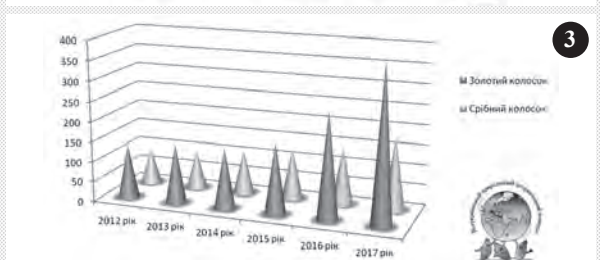
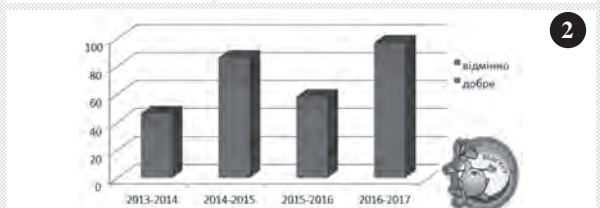
Рис. 4. Діаграма вступу ліцеїстів до ВНЗ м. Дніпра

Рис. 5. Діаграма вступу ліцеїстів до ВНЗ інших міст і країни. 19 випускників стали студентами вузів Польщі та Чехії

Інтерактивні всеукраїнські та міжнародні конкурси

сів, підібраних за профілем майбутнього фаху учнів, у ліцеї викладають **25**. Спецкурси проводять викладачі ДНУ :

- Довузівська підготовка – професор **І.М. Черненко**.
- Цифрова і мікропроцесорна техніка – доцент ДНУ **О.А. Рибка**.
- Практикум розв’язування конкурсних і нестандартних задач з фізики – професор **В.М. Глушков**.
- Практикум розв’язування нестандартних задач з математики – доцент ДНУ **Ю.Я. Годес**.
- Комп’ютерні технології – вчитель-методист **О.В. Павлюк**.

У НВК ТЕЛ № 61 постійно працює інтегрований курс з комп’ютерною підтримкою.

Як результат – щорічні призиви місяця у предметних олімпіадах усіх рівнів.

Відносно викладачів ДНУ імені Олеса Гончара маю наголосити, що це педагоги інноваційного спрямування їм властиві здатність не лише включатися в інноваційні процеси, але й бути їх ініціатором. **На новаторську педагогічну практику зорієнтовано немало представників науки, які свої авторські програми реалізують у закладах освіти не як експериментатори, а як учителі й вихователі** (див. вріз на С. 100).

На базі ліцею створено **аерокосмічні класи**, в яких викладачі національного центру аерокосмічної освіти молоді ім. А.М. Макарова працюють за своєю **«Освітньою програмою»**. Начальником відділу наукових досліджень в національному центрі аерокосмічної освіти молоді ім. А.М. Макарова є **Марина Володимирівна Климник**, яка читає курси **«Історія космо-**

навтики», «Космічна історія України та українці в ній». Учні ліцею мають можливість вивчати і такі дисципліни, як фізичні основи руху, космічна фізика, історія розвитку космічної техніки. Їх викладають провідні фахівці Дніпровського аерокосмічного центру, доценти, кандидати фізико-математичних наук Дніпровського національного університету: **Станіслав Олексійович Білогуров, Василь Юхимович Шевцов, Олег Володимирович Колісниченко.**

З метою поширення та популяризації провідних ідей **STEM-освіти**, розвитку інтересу до природничих, технічних дисциплін під час проведення Національного тижня STEM-освіти в Дніпрі *учні ліцею відвідали музей Національного центру аерокосмічної освіти молоді імені О.М. Макарова, взяли участь в інтерактивній дискусії на тему «Чим STEM відрізняється від звичайної спеціалізованої школи?»*

Учасники дискусії підготували повідомлення про напрями, які покладено в основу методики освіти: Science (Наука), Technology (Технології), Engineering (Інженерія) та Mathematics (Математика), *зазначили, що ці дисципліни вивчаються не окремо, як ми звикли, а в комплексі. Велике значення має практичне застосування здобутих знань і практичних навичок.*

Обговорювалися і досягнення юних українських винахідників, які довели перевагу вміння знаходити шляхи розв'язання практичного завдання або проблеми не теоретично, а на практиці шляхом спроб і помилок.

У результаті дискусії учні висловили своє зацікавлення методикою та дійшли висновку: навички критичного мислення та глибокі **наукові знання, здобуті в результаті навчання за STEM, дають можливість дитині бути новатором – двигуном розвитку людства.** Діти різних вікових категорій взяли участь в обласному конкурсі на кращий логотип Проєкту «**STEM на Дніпрі**». Найцікавіші

емблеми відзначено на рівні навчального закладу. Учень ліцею **Щочка Андрій** *виборов перше місце в області та був нагороджений цікавою екскурсією до Музею науки м. Дніпра.*

МОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ якості знань

Якість освіти учнів – це підсумок рівня професійної майстерності педагогічного колективу школи, який здійснює пошук нових форм і методів навчання, упроваджує інноваційні технології у навчальний процес. Досягти високих результатів неможливо без моніторингу виявлення тенденцій динаміки, прогнозування. У ліцеї систематично проводяться директорські моніторингові дослідження з базових дисциплін для контролю якості знань (див вріз на С. 101).

Результативність упровадження інновацій у педагогічний процес

З метою формування цінностей, спрямованих на розвиток особистості, здатної до оволодіння стратегією життєвого проектування та самореалізації, критичного мислення, соціальної мобільності **систематично проводяться** інтерактивні всеукраїнські та міжнародні конкурси з базових навчальних дисциплін, в яких *ліцеїсти беруть активну участь та показують високі результати:*

- Всеукраїнський інтерактивний фізичний конкурс «Левеня» – **19 учнів – відмінно, 78 учнів – добре** (див. вріз на С. 102 – фото 1);

- Міжнародний математичний конкурс «Кенгуру»: **34 учні – відмінно, 51 учень – добре** (див. вріз – фото 2);

- Міжнародний природничий інтерактивний конкурс «Колосок»: **103 учні – «Золотий Колосок», 75 учнів – «Срібний Колосок»** (див. вріз – фото 3);

- Всеукраїнський інтерактивний географічний конкурс «Геліантус» – **173 учасники** (див. вріз – фото 4);

- «Соняшник» – **156 учні** (див. вріз – фото 5);

● Конкурс знавців української мови «Патріот» – **70 учнів** (див. вріз – фото 6);

● Гра з англійської мови **Puzzle – 4 переможці на Всеукраїнському рівні та 14 – на регіональному рівні;**

Учні школи щорічно демонструють високий рівень досягнень. Так за підсумками 2016-2017 н.р. – **87 переможців міських і 12 переможців обласних, 5 місць Всеукраїнських олімпіад з базових дисциплін: українська мова, математика, фізика, географія, економіка, хімія, біологія, правознавство, інформатика.** Переможці були нагороджені грошовими преміями у розмірі **1 тис. грн.** кожному.

У ліцеї навчається **950 учнів**, із них **183 на «відмінно».** Рівень знань – **90%.**

Щороку в закладі **зростає кількість учнів, що навчаються на 10-12 балів**, тому в спеціально відведеному місці створено **галерею відмінників**, яка має девіз: «*Від алмазу можливостей до діаманту досягнень*».

Ліцеїсти беруть активну участь не лише у Всеукраїнських конкурсах та олімпіадах, а й творчих проектах громадських організацій під патронатом голови міської ради.

Данійл Швець – стипендіат міського голови м. Дніпра 2017 р.

Переможець III етапу Всеукраїнської олімпіади з математики 2017 р. Систематично бере участь у днях Козацтва, де виступає з майстер-класом з бойового мистецтва.

Талько Тетяна – стипендіат міського голови м. Дніпра 2017 року за досягнення в образотворчому мистецтві. Посіла **I місце** в міському турі та **II місце** в обласному турі Всеукраїнського літературно-мистецького конкурсу «Собори Наших Душ» у номінації «Образотворче мистецтво»; **II місце** в літературно-мис-

тецькому конкурсі «Щоб далі йти дорогою одною», присвяченому українській поетесі Олені Телізі. Бере участь у виставках, що проводяться в художньому музеї міста, її роботи прикрашають стіни Дніпровської дитячої музичної школи № 9.

З метою пошуку талановитої молоді, її професійної орієнтації в ліцеї залучається широке коло старшокласників до наукової роботи в Дніпропетровському територіальному відділенні Малої академії наук.

Перебування в умовах інтелектуального середовища, можливість спілкування з провідними вченими України, вчителями, ровесниками дає змогу юним дослідникам знайти власний життєвий і професійний шлях, визначитися з громадянською позицією.

З кожним роком **учасників Малої академії наук серед ліцеїстів збільшується.**

ВИХОВНА РОБОТА В ЛІЦЕЇ:

школа – соціокультурний осередок громадянсько-патріотичного виховання

Формування творчої особистості в ліцеї здійснюється через розвиток духовного світу дитини. Висока духовність – це перш за все збереження пам'яті про надбання, історію та традиції українського народу. Кожне нове покоління у своєму прагненні до прогресу оглядається на попереднє і провіщує майбутнє. Ми не маємо права забувати історію своєї країни та рідної Дніпропетровщини.

З метою розвитку духовного світу дитини за ініціативи директора ліцею С.А. Гавриш в навчальному закладі ведеться пошуково-дослідницька робота, результатом якої є система створених музеїв, що сприяє патріотичному вихованню учнів, ознайомленню їх з матеріальними і духовними цінностями українського народу, особливостями українського довілля, етносу, мови, культури, націє- та державотворення, української

ментальності, історичного розвитку та історичної долі українського народу.

Пошуково-дослідницька робота пробуджує в дітях відчуття приналежності до свого роду, рідної землі, прагнення долучатися до культури та сприяє формуванню громадянсько-патріотичних почуттів.

6 ЗРАЗКОВИХ МУЗЕЇВ

У НВК ТЕЛ № 61 є 6 музеїв: музей бойової слави «Вони подарували нам мир», музей випускників «Шкільна родина», музей медалістів «Сяйво знань», музей «Шана Кобзареві», музей петриківського розпису «Перлина Дніпропетровщини», музей вчителів «Скульптори дитячих душ», яким комісією МОН присвоєно звання «Зразковий музей» (Наказ від 17.06.2016 р. № 689).

ІДЕЇ СТВОРЕННЯ шкільних МУЗЕЇВ – цьогоріч 40!

Перший музей за ініціативи директора **С. А. Гавриш** на базі ліцею створено у **1978 р.**

Музей БОЙОВОЇ СЛАВИ

Першим серед інших став музей бойової слави «Вони подарували нам мир». У ньому ми маємо змогу перегорнути сторінки історії років Великої Вітчизняної війни.

Історії властиво повторюватись. Завдання нашого покоління – не допустити трагедій минулих років. Надто болить і досі не загоєна рана втрат – то турбує нас запалена від спогадів пам'ять тих, хто залишився живим:

*Минуле – пізнаємо!
Пам'ять – відновимо!
Славу – повернемо!
Рани – загоїмо!
Героїв – вшануємо!
Музей – збагатимо!*

Протягом кількох десятиліть працювали пошукові групи ліцею.

МУЗЕЙ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Зібрано цікавий і змістовний матеріал про бойові дні Дніпра.

Основна експозиція музею представлена художньо оформленими стендами. З трепетом і цікавістю, затамувавши подих, слухають відвідувачі музею дивовижну історію життя **О. Матросова**, нашого земляка, який закрив своїм тілом амбразуру. На окремому стенді зібрані фотографії нашого випускника і земляка **Марка Ліщинського**, який загинув **18 січня 1942 р.** Йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу посмертно.

Назавжди в пам'яті народній подвиги героїв війни. Ліцеїсти зібрали унікальний матеріал про події Великої Вітчизняної війни, героїв війни, **провели велику дослідницьку роботу** під девізом: «**Я юність дідусеву крізь роки пронесу**». В альбомах вміщено спогади ветеранів, колишніх бійців, газети воєнної епохи, документи, листівки, фотокартки, листи, опалені

«Я юність дідусеву крізь роки пронесу».

Девіз дослідницької роботи ліцеїстів

Музей бойової слави «Вони подарували нам мир»

ди, конференції, виховні години. **Ознайомлення** з матеріалами музею, **спілкування** з ветеранами допомагає школярам уявити і зрозуміти події тих страшних років, через які довелося пройти людям.

На базі музею **організовано роботу краєзнавчого гуртка, пошукових загонів, груп екскурсоводів, музейної ради**, якими **проводиться значна просвітницька робота**, масові заходи з підготовки та відзначень річниць визволення та

війною. Окремі стенди присвячені війні в Афганістані, героям-інтернаціоналістам Дніпропетровщини. Під керівництвом штабу тільки цього року школярі **знайшли близько трьохсот дідусів і бабусь, які допомагали здобувати перемогу**. До 70-річчя визволення Дніпропетровська провели операції «**Листи, обпалені війною**» і «**Відлуння війни**» – усі ці матеріали містяться в музеї. **Лицейсти пам'ятають про ветеранів не тільки під час свят, адже за кожним класом закріплені зони дії в мікрорайоні.**

Особливою **гордістю музею є експонати**. Це й особисті речі бійців (гіннастерки, фляги, ремні, каски), автомат Калашникова, міни, снаряди, ножі, прапор Рейхстагу.

Кожна деталь в оформленні музею покликана допомогти прийдешнім поколінням зрозуміти і пропустити через свою свідомість трагедію війни та велич подвигу нашого народу.

Ооки не можуть стерти з пам'яті народу жодної події, пов'язаної з боротьбою за визволення Дніпропетровська від фашистських окупантів. **Стенди, присвячені партизанському руху опорів, оборонним боям на Дніпропетровщині, допомагають усвідомити, який тягар випав на долю нашого народу.**

У музеї відбуваються екскурсії, уроки мужності, зустрічі з ветеранами, бесі-

Дніпропетровщини від фашистських загарбників та Великої Перемоги. **Робота Музею бойової слави організовується на основі самоврядування**. Вищим керівним органом є **рада музею**, яка обирає голову і розподіляє обов'язки між членами ради, веде документацію музею, організовує підготовку екскурсоводів, лекторів, встановлює зв'язки з пошуковими загонами, гуртками, клубами. **Екскурсоводами є учні 10-А класу**. Учасники пошукового процесу **обрали об'єктами досліджень події рідного краю**, які пов'язані з Великою Вітчизняною війною. За роки існування музею **проведено більше 150 оглядових і тематичних екскурсій**. Серед гостей, крім учителів, учнів та їхніх батьків, – ветерани Великої Вітчизняної війни, директори шкіл та інші гості. Багато хто з них подарував нові експонати – це фронтові листи, речі, газети тих років, фотографії тощо.

З метою **поглибленого вивчення історії рідного краю та патріотичного виховання учнів, стало доброю традицією проводити в музеї уроки історії та позакласні заходи**. Так, до 70-ї річниці визволення України від фашистсько-німецьких загарбників у закладі відбулася конференція «**Ніхто не забутий, ніщо не забуте**», під час якої члени гуртка «**Пам'ять**» звітували про свою роботу. Перед початком конференції гості побували в музеї бойової слави.

ВЧИТЕЛІ опановують музейну справу та УСВІДОМЛЮЮТЬ

Зібраний і досліджений матеріал є вагомим внеском у розвиток вітчизняної історичної науки та добрим прикладом дбайливого ставлення до свого минулого. Звичайно, музейна справа для нас нова, але робота ця вдячна. **Вона допомагає зрозуміти, хто ми є. Музей – це жива історія, а без історії немає майбутнього.** Усі матеріали музею, стенди, експонати, панорама військових подій допомагають нашим сучасникам перенестися в ті далекі часи й зрозуміти всю велич подвигу простих людей. *Минуло майже 40 років із часу створення музею, і всі ці роки його стенди поповнюються спогадами ветеранів, очевидців незабутніх подій часів війни, фрагментами зброї.*

Пам'ять – це потужний чинник, завдяки якому людина стає особистістю, народ – нацією, країна – державою. Людська пам'ять здатна зберігати і відтворювати життєвий шлях попередніх поколінь. Адже кожен етап із життя народу залишає свій унікальний слід в історії. **І саме музеї перетворюють швидкоплинне минуле у вічне.**

ВЧИТЕЛІ ПИШАЮТЬСЯ

Ми можемо пишатися тим багатющим надбанням, яке завдяки подвижницькій праці багатьох поколінь ліцеїстів нашого закладу, а особливо його директора, вдалося зберегти для майбутніх поколінь.

ВЧИТЕЛІ стверджують і переконують, що головна мета національної освіти виховання учнівської молоді – це набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних над-

бань українського народу. Культура будь-якого історичного періоду завжди одночасно включає спадщину – сукупність зв'язків, відносин, результатів матеріального і духовного досвіду минулих епох та творить її. *Проблема оновлення змісту освіти, її модернізації засобами шкільного музеєзнавства та краєзнавства набуває особливої актуальності.*

САМООЦІНКА власної ідеї як імпульс до продовження

Оцінюючи музей в освітньому закладі як дуже цікаве і перспективне явище, **Світлана Андріївна** разом з педагогічним колективом створила ще кілька міні-музеїв на своїй базі, що інтегруються у навчально-виховний процес.

ЕТНОГРАФІЧНО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КОМПЛЕКС

«Спектр Чарівності»

Етнографічно-дослідницький комплекс «Спектр Чарівності» працює під девізом «Троянди – мові України».

Завданням цього музею є:

- створення предметно-розвивального середовища, яке б сприяло формуванню у дітей пізнавального інтересу та естетичного сприймання предметів, об'єктів і явищ навколишньої дійсності;
- ознайомлення дітей з історією рідної мови, культурою та традиціями українців;
- залучення батьків до музейної педагогіки. Як гімн рідному слову, є рядки, написані золотом: «Цвіти і сяй, державна мово! Хай буде з хлібом кожен дім, а поруч з ним – струмком дзвінким натхненне українське рідне слово!»

Кожен етап із життя народу залишає свій унікальний слід в історії. І саме музеї перетворюють швидкоплинне минуле у вічне

● **НАРОДОЗНАВЧО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КОМПЛЕКС «Трояни – мові України».** Відкриває для учнів і гостей чарівність української мови. Народні казки та прислів'я, рідні оберіги, писанки тощо спонукають ліцеїстів до вивчення української мови, глибинних основ нашої культури, навчають любити свою країну.

Експозиція починається з портретів **Тараса Шевченка та Лесі Українки** – засновників української літератури. Окремий стенд присвячений українським письменникам – **Миколі Кулішу, Івану Франку, Олеся Гончару, Івану Сокульському, Надії Тубальцевій** та іншим. Незабуті й ті, хто плекав рідну мову у важкі часи репресій. Їх пам'ять увічнена в експозиції *«Розстріляне відродження»*.

Розділ «Діамант в золотій оправі» містить відомості з біографії, ілюстрації до творів та уривки з них відомих українських письменників. Окремо представлені письменники Дніпропетровщини. Є можливість ознайомитися із фрагментами їхніх творів, сторінками біографії, відгуками критиків, дізнатися, де розташовані літературні будинки-музеї.

● **МЕМОРІАЛ-КОМПЛЕКС «Життєпис української мови»** присвячений письменникам, репресованим за часів радянської влади. **Микола Гурович Куліш** на першому всесоюзному з'їзді радянських письменників був оголошений буржуазно-націоналістичним драматургом. У грудні 1934 р., після похорону свого друга **Івана Дніпровського**, був заарештований органами НКВС **Григорій Михайлович Косинка (Стрілець)** – на початку 1930-х рр. видання його творів було заборонено. У листопаді 1934 заарештований. Під час судового процесу в грудні 1934 р. його звинувачено у приналежності до контрреволюційної терористичної організації і засуджено до розстрілу. **Микола Григорович Хвильовий (Фітільов)** в атмосфері тотального цькування і переслідування покінчив життя самогубством, каталізаторами стали арешт **Михайла Ялового** та Голодомор...

Розділ «Вони прищепили любов до рідної мови» містить інформацію про вчителів, що працювали і зараз працюють в ліцеї, які навчають рідної мови та літератури, вчать цінувати й поважати українську культуру і традиції. Це, зокрема, **С.А. Гавриш, В.С. Шестакова, І.В. Мороз, С.А. Майчуб** та інші. З метою виховання національної свідомості, любові до свого народу проведено експедицію, присвячену **90-річчю Соборності України. 33 пошукові загони** досліджували історію розвитку і становлення української мови з давніх часів і до наших днів. Матеріали, зібрані під час дослідницького проекту, узагальнено в **35 альбомах**, які розміщено в етнографічно-дослідницькому комплексі *«Спектр Чарівності»*. Серед тем, що досліджувалися, є такі: *«Коріння нашої мови»*, *«Українське народне вбрання»*, *«Пам'ятки культури України»*, *«Зарубіжні поети про українську мову»*, *«Сьогоднішня Україна і погляд у майбутнє»* та багато інших.

Культурологічна складова експозиції представлена в розділах *«Свята»* та *«Корифеї драматичного театру імені Т.Г. Шевченка»*.

ДУМКА ФАХІВЦЯ музейної справи

Для створення навіть маленької експозиції використовувалися різноманітні форми роботи не тільки з педагогічним колективом і вихованцями, а й з родинами дітей. В арсеналі музею можна виділити до ста різних форм, серед яких 10 базових.

Девізом музею є такі слова: *«Ти відродилася, як Фенікс, хоч тричі розстріляна була»*. Це частина етнографічного комплексу, створеного до **90-річчя Соборності України**. Усі класи взяли активну участь в оформленні цього комплексу. Ліцеїсти провели дослідницьку роботу, оформили альбоми, в яких розмістили матеріал, присвячений рідній мові, історії її розвитку та становлення. В експозиції **18 стендів та 48 альбомів**. Відображено також зв'язок з обласним театром імені Т. Шевченка. Важливе місце посідають експонати, присвячені творчості письменників Дніпропетровщини.

Профіль, за яким працює музейна експозиція, є етнографічним. Матеріали в комплексі структуровано за розділами: *«Древо слов'янської мови»*, *«Від рукопису до книги»*, *«У глибину сторіч»*, *«Як побудована книга»*, *«Мамине слово святе»*, *«Складові української мови»*, *«Одяг українців»* та інші. Схеми, таблиці, світліни, текстові матеріали містять інформацію про становлення, розвиток та вдосконалення рідної мови, життя українців. Експонати свідчать про нерозривність зв'язку між минулим, сучасним і майбутнім: *«Українська мова витерпіла страшне лихоліття татарщини, пережила утиски Польщі, перенесла напади Московщини, проте, перегорівши, дійшла до нас, як криниця – чистою, як пташиний спів – милозвучною, як Божий дар – святою»*.

НАРОДОЗНАВЧО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ КОМПЛЕКС «Берегиня»

Ініційований у 2002 р. директором закладу, народним вчителем

України С.А. Гавриш. Є одним із центрів естетичного виховання ліцеїстів.

Відомо, що знання минулого робить нас сильнішими, дозволяє використовувати пам'ять предків, без чого суспільство не може повноцінно жити. Виходячи з цього, вчителі, учні та їхні батьки продовжували поповнювати експозицію народознавчо-етнографічного комплексу «Берегиня». Старовинні речі, знайдені на той час, давали уявлення про працю та побут наших предків, їхній одяг, прикраси. «Родзинкою» колекції стали вишиванки та гончарні вироби, які здавна широко використовувались у кожній родині.

ВИСНОВОК як результат наукового дослідження

Зараз в експозиції представлено майже всі регіони нашої країни. Незважаючи на місцеві особливості, **всі зібрані експонати свідчать про корінну спільність українського народу.**

Експонати в музеї залюбки збирали учні та батьки всіх класів з усіх куточків нашої області. Вони відображають побут, культуру, архітектуру українців XIX і першої половини XX ст. У музеї постійно бувають учні, батьки, вчителі школи і гості. Тут зручно проводити години спілкування та різні виховні заходи. Екскурсоводи цікаво розповідають про всі зібрані старовинні експонати. Зокрема, цікаво дізнатись і побачити **національний український жіночий та чоловічий одяг, який на всій території України у XIX ст. мав багато спільного**, але з багатьма регіональними розбіжностями. Це різні сорочки з вишивками та прикрасами, запаски, плахти, спідниці, кептарика, корсетки, хустки, очіпки, каптури, постолы, штани, гачі, череси тощо. Можна помилуватись вишиваними рушниками та іконами. Ці експонати спонукають

учнів проникнутись почуттям гордості за нашу націю, любов'ю і повагою до звичаїв українців.

Вироби з дерева представлено багатьма експонатами, адже до середини XIX ст. вони відігравали головну роль у побуті українського селянства. Це знаряддя праці, діжки для зберігання їстівних запасів, цеберки, кухлі, мисники тощо.

Привертає увагу відвідувачів **велика кількість гончарних виробів із глини** – глечиків, кухлів, тарілочок, чашок. Дерев'яні та гончарні вироби як експонати викликають в учнів бажання самотужки створювати подібне.

Окрасою музею є макет української печі, розписаний петриківським розписом колишньою ученицею ліцею.

Дерев'яне ліжко з подушками та вишиваними ковдрами також нагадує про минуле наших предків, які були справжніми народними умільцями. Вікно прикрашають старовинні вишивані гардини. При музеї створено гурток «Умілі руки».

Етнографічний музей вишиванки «Мальовнича Україна»

НАРОДОЗНАВЧО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КОМПЛЕКС «Гімн матері! Гімн Україні!»

Новим кроком на шляху патріотичного виховання учнів стало відкриття 14 травня 2004 р. народознавчо-дослідницького комплексу «Гімн матері! Гімн Україні!». Музей вважають одним із кралиць у місті. Вражають ніжність і теплота, які там панують. Недаремно кажуть, що у мами найласкавіші руки. Ними й створено цей музей – руками Матері. **В основу експозиції покладено ідею тотожності образу Матері та Вітчизни: «Без Матері нема людини, без Вітчизни нема громадянина».** Вихованню людини-громадянина сприяє експозиція цього комплексу, в якій представлено історію країни від минулого до сучасності в особах. Експозиція «*Вони прославили Київську Русь*» містить відомості про княгиню **Ольгу**, французьку королеву **Анну** – дочку Ярослава Мудрого, його сестру **Євпраксію** – дружину німецького імператора та ін. Вихованню людини-громадянина сприяє експозиція комплексу, де представлено історію країни в особах. **Постаті славнозвісних співвітчизниць, починаючи від княгині Ольги, переконливо довели всьому світові, що жінки можуть бути не лише добрими дружинами і матерями, а й здатні впоратися з господарством будь-якої країни.**

Українських жінок – представниць різних професій – репрезентовано також в експозиції «*Через тернії до духовності*». Поруч із відомою вітчизняною співачкою **Софією Ротару** ми бачимо українську народну художницю **Катерину Білокур**, картини якої, що оспівують чарівну природу України, були представлені на багатьох міжнародних виставках.

«**Наші берегині**» – це жінки, діяльність яких сприяє розвитку освіти та науки. Серед них є і **Лілія Михайлівна Гриневич**, міністр освіти і науки України, яка підтримує новачі, що впроваджує директор і колектив ліцею. **Чинне місце** в експозиції відведено **матерям ліцеїстів**. Із глибокою вдячністю можна говорити про жінок, які встигають не тільки працювати, опікуватися родиною, виховувати своїх дітей, а й брати активну участь у житті навчального закладу. Серед них **Тетяна Олександрівна Біндар** – вчителька молодших класів, мати трьох дітей, які навчалися в ліцеї. Одна з її дочок нині працює разом із мамою в нашому закладі. Не можна не сказати **про маму Жосуль**, «*сімейному затишку*» якої присвячена окрема експозиція. Жінка, про яку іде мова, багато років є головою ради матерів ліцею.

Серед видатних осіб, що представлені в експозиції «*Провісниця волі*» одне з провідних місць посідає **Ліна Костенко**. Творчість нашої сучасниці широко відома не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Інтер'єр музею виконано в українському стилі, переважають блакитний, жовто-золотистий кольори – символи материнської доброти, теплоти, затишку, сонячності – символи України. **Серцем кімнати є галерея ікон Божої Матері**, що символізують святість материнства, вічність буття.

Тут діти вчать вишивати хрестиком, гладдю, робити мережки. Вишивають бісером, в'яжуть гачком та спицями, виготовляють різні прикраси.

Особливий інтерес викликають різні частини дерев'яного ткацького верстату – гребінки, сукач, колесо. На такому верстаті ткали різне полотно, з якого шили повсякденний одяг, деяку білизну, домоткані килими для підлоги.

Вироби з лози доставлено в музей із Закарпатської області: це різні кошики, предмети побуту, прикраси для оформлення стін в оселі.

Цей комплекс-музей не тільки глибоко ознайомлює з побутом та традиціями нашого народу, а й сприяє розвитку національної свідомості, усвідомленню учнями свого національного кореня, виховує повагу, гордість за свою країну, народ, плекає нову генерацію незалежної України.

Вишитий рушник супроводжує людину впродовж усього її життя – і в радості, і в горі. Донині він не втратив свого значення в побуті. Важливі події в житті народу ніколи не обходяться без рушників. До 60-річчя школи № 61 відбулося свято «*І на тім рушничкові*»: кожен клас зробив подарунок – українську пісню і вишитий рушник руками дітей та їхніх батьків, який символізував добро, достаток і здоров'я.

32 рушники з українськими орнаментами прикрашають світлицю ХХІ ст., яка стала справжньою окрасою ліцею. Учні мають можливість ознайомитися зі звичаями предків, матеріальною культурою слов'ян, долучитися до українських обрядів і ритуалів.

Музей ВИПУСКНИКІВ

До 55-річчя школи руками директoра та педагогічного колективу створено музей випускників «Наша шкільна родина». Цей музей – справжня історія лицю. У житті будь-якої школи є події, що зберігаються протягом усього життя закладу. Вони відображають різні етапи його розвитку, численні перемоги, поразки, періоди процвітання. Лицей № 61 теж пройшов тривалий і тернистий шлях до свого визнання. Від звичайної школи, збудованої у 1955 р., яка нічим не відрізнялася від сотень таких самих у місті Дніпрі, до престижного закладу, добре знаного у місті та області, постійного призера Всеукраїнських та Міжнародних виставок у різних містах світу. Про все це нам розповідають і експозиції музею, і альбоми, в яких міститься інформація також про тих, хто став гордістю міста, України. *Окремі стенди присвячено олімпійському чемпіонові, ректорові Дніпровського інституту фізкультури Віктору Савченку, льотчикам-космонавтам, директорам великих підприємств, відомим ученим.*

Музей МЕДАЛІСТІВ

У липні 2010 р. під керівництвом Світлани Андріївни відкривається ще один музей – музей медалістів під назвою «СЯЙВО ЗНАНЬ» на честь 55-річчя середньої школи № 61. У ньому зібрано інформацію про випускників, починаючи з 1955 р. по 2010 р. Лицеїсти рапортували про проведену науково-дослідницьку роботу в проекті «55 хвилин із життя школи № 61», присвячену 55-й річниці рідної школи. Кожен клас на чолі з класним керівником провів пошукову роботу. Лицеїсти дослідили життєвий шлях випускників-медалістів, їхні досягнення. Зібрані матеріали

містяться в естетично оформлених папках. Зміст кожної папки відображає роботу школи відповідних років, зазначених на титульних сторінках. Випускники школи № 61 стали провідними фахівцями у сфері технологій та економіки. Працюють не тільки на підприємствах Дніпропетровщини, а й відроджують і розвивають виробництво, будують економіку України. А цим вони завдячують рідному лицю, його директору, педагогам, які дали їм путьівку в життя.

Музей ВЧИТЕЛІВ

Важко оцінити працю вчителя, який своє серце віддає дітям. У лицей учні з повагою ставляться до своїх наставників. Поважає, підтримує порадою і добрим словом своїх колег директор. На знак поваги до вчительської праці в 2012-2013 навчальному році до 20-річчя

С. Гавриш проводить екскурсію в музеї медалістів «Сяйво знань» для ректорів і проректорів України

Зала Музею вчителів

Літературні читання в музеї «Шана Кобзареві»

«ШАНА КОБЗАРЕВІ» – унікальний музейний комплекс

У 2014 р. до 200-річчя від дня народження **Т.Г. Шевченка** в нашому ліцеї був урочисто відкритий літературно-мистецький комплекс «Шана Кобзареві». Ініціатором його заснування, натхненницею і порадицею є знову ж таки – С.А. Гавриш, очільниця закладу. *Неповторні експонати в музеї збирали ліцеїсти та їхні батьки. Тут зібрано вишивки, портрети Шевченка, його твори, макети українських хат і навіть козацької Січі. Кожен клас подарував музею по одному виданню «Кобзаря» (найстаріший – 1947 року видання) і підготував альбом, присвячений певному етапу життя й творчості Тараса Григоровича.* Канадська українська діаспора подарувала музею оригінальний портрет поета (**Т.Г. Шевченко** в останні роки життя). Центральне місце займає погруддя Кобзаря – на тлі карти України, тих населених пунктів, де бував **Тарас Григорович**.

Музей часто відвідують гості ліцею, а також учні та їхні батьки, в ньому проводяться різноманітні виховні заходи та години спілкування.

Оберегами музею є ікони Богоматері, Ісуса Христа, святого Миколая Чудотворця, які надають музею неповторності.

«Шана Кобзареві» – унікальний музей. Він не тільки ознайомлює вихованців із життям і творчістю Великого Кобзаря, а й надає можливості педагогічному колективу використовувати музейну педагогіку для виховання майбутнього незалежної України – всебічно розвинутої гармонійної особистості.

ліцею № 61 було створено музей вчителів «Скульптори дитячих душ», що працює під девізом «Гімн вчителю! Гімн ваятелю! Гімн совісті нації! Гімн мудрості й доброти!». Музей розповідає про тих, хто пропрацював у ліцеї понад 40 років, про династії вчителів. Він став гімном вчительській праці, тим, чий очі іскраються розумом і натхненням, хто світ робить кращим, хто своє серце щедро віддає дітям. Слухаючи цікаву розповідь екскурсоводів, ми ніби повертаємося в минуле. Скільки приємних спогадів вириває в душі, коли ди-

вишиє на кольорові світлини педагогів. Це вчителі, які стояли у витоків ліцею і сьогодні працюють самовіддано, творчо. Сіючи розумне, добре, вічне, наші молоді вчителі посміхаються із світлин, ніби промовляють одвічну істину: «Педагоги – сіль Землі». Усі вони трудяться на славу, щедро даруючи дітям свої серця. У музеї майже 90 світлин тих, хто готував і готує випускників для славного польоту. Вони різні за вдачею, статтю та віком, але всіх їх об'єднує любов до своєї нелегкої праці.

У 33 тематичних альбомах вміщено матеріал про кращих учителів, які працювали і працюють у ліцеї, запалюють вогонь знань і свічку совісті, які ніколи не згаснуть у серцях і душах вихованців – майбутнього України.

А ось поряд портрети благодійників ліцею. Це найшановніші люди міста Дніпропетровська, які надають допомогу ліцею. На полицях розміщено сувеніри, картини, статуетки. Це подарунки від тих учителів, які працювали або й досі продовжують свою педагогічну діяльність в стінах ліцею. Це ніби частинка серця їх, символ відданості й вдячності.

Привертає до себе увагу портрет **В. О. Сухомлинського** зі словами: «Серце віддаю дітям». Музей – це Гімн величний вчителю, що прославляють землю українську.

Музей ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ

2013 рік був оголошений роком петриківського розпису.

Мальовниче село Петриківка Дніпропетровської області – широко відоме у світі як осередок українського народного декоративного розпису, історичне коріння якого походить від давніх традицій настінних розписів, що сягають в глибину тисячоліть. Ці орнаменти несли глибоку символіку та особливе магічне значення своєрідного оберегу, що, як і народна пісня, зцілює та оберігає душу людини.

І саме цьому прекрасному виду мистецтва присвячено музей «Перлина Придніпров'я», який став гордістю й окрасою ліцею. А надихнула на створення цього проекту **С.А. Гавриш**. В оформленні цього музею брав участь кожен клас. Провівши ґрунтовну дослідницьку роботу, ліцеїсти збрали й узагальнили інформацію про історію виникнення славнозвісного села Петриківка, видатних і талановитих майстрів, манеру їхнього малюнка. Матеріал вміщено в 27 яскраво ілюстрованих альбомах.

У музеї представлено вироби майстрів петриківського розпису. Тут і тарілки, ложки, писанки, вироби із скла, рушники, козацька булава, сопілки, предмети побуту.

Центральною експозицією є виставка картин видатних майстрів Петриківки: **Ф. Панка, К. Білокур, В. Деки, К. Тимошенко, А. Пікуша** та інших. Яскраві квіти, соковиті ягоди, фантастичні птахи, неймовірна природа – усе це зображено на полотнах художників з неймовірною теплотою й майстерністю. Цей розпис не можна не впізнати одразу, недаремно його поцінуювачі є у всьому світі,

саме тому звичайне село Петриківка стало відомим за межами України.

Свої шедеври мешканці села створювали за допомогою пензликів, паличок, обмотаних тканиною. Зразки цих унікальних інструментів ми теж можемо побачити в музеї. Славетні петриківські кольори радують око, створюють затишок у кімнаті.

Неодмінно **віриться, що в такому храмі виросте гідне покоління незалежної України, яке знає своє коріння і творить майбутнє.** Нові гілки петриківського розпису бережно передаються з покоління в покоління від батьків до дітей та онуків.

Музей заохочує учнів вивчати історію рідного краю, виховує любов до праці, до Батьківщини.

З метою всебічного розвитку творчої особистості в ліцеї створено й різні виховні комплекси. Серед них – **духовно-естетичний комплекс «Перлина Придніпров'я».** Кімнату оформлено в стилі петриківського розпису: це стіна-панно, на якій розміщено учнівські творчі роботи з петриківського розпису. Особливу атмосферу створює іконостас, подарований Митрополитом Павлоградським і Дніпропетровським Владикою Іринеем та портрети українських письменників-реалістів XIX-XX ст.

При комплексі **працює студія петриківського розпису «Дивограй».** Роботи студійців виставлялись на різних міських та обласних конкурсах і відзначались грамотами. Тут зручно і приємно проводити різні виховні заходи не тільки для учнів, а й для педагогів педагогічного колективу: педради, на яких демонструються педагогічні досягнення, творчі звіти вчителів, що атестуються, Всеукраїнські, обласні, міські та районні семінари. **Отже, духовно-естетичний комплекс «Перлина Придніпров'я» є своєрідною творчою лабораторією для естетичного та духовного розвитку ліцеїстів.**

Меморіал ГЕРОЯМ НЕБЕСНОЇ СОТНІ

Щороку в ліцеї з'являються *нові міні-музеї, кімнати-музеї, експозиції.* Заклад крокує в ногу з часом, реагує на зміни в суспільному житті країни.

Педагоги ліцею значну увагу приділяють формуванню ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави, що виявляється в патріотизмі, національній самосвідомості, правовій свідомості, політичній культурі учнів.

Техніко-економічний ліцей № 61 – осередок патріотичного виховання учнів. Педагогічний колектив дбає про те, щоб підрастаюче покоління не стало байдужим до минулого нашої держави і не повторювало його помилок. У жовтні з **ініціативи учнівської ради створено меморіал героям Небесної сотні з метою увічнення пам'яті про події, що змінили історію України.** Небесна сотня – символ патріотичної відданості українського народу, незламності його духу, стійкості перед метою та справжньої любові до свободи, яка завжди була в нас у крові. З усією серйозністю поставилися до справи творці меморіалу. Кожна дрібничка зроблена з великою любов'ю, повагою, розумінням та вдячністю тим, хто віддав своє життя заради високої мети. На стендах розміщено фотокартки Небесних героїв, ліцеїсти читають інформацію про те, ким були ці люди, де працювали, навчалися, за яких обставин загинули. А живі квіти та запалені свічки завжди нагадуватимуть про ті трагічні дні.

Меморіал Небесній сотні – знак вічної пам'яті та уособлення гордості за свій народ.

Вчителі сподіваються: кожен ліцеїст, зупинившись хоч на хвилинку біля меморіалу, усвідомлює, що від нього залежить майбутнє не тільки його, а й всієї держави, що проста людина може змінити хід історії.

ВЧИТЕЛІ ПЕРЕКОНАНІ: основне завдання для всіх нас, свідомих українців, у тому, щоб *своїми діями зробити так, щоб смерті героїв були не марними, щоб життя в нашій країні стало крацим.*

МУЗЕЙ учасників АТО

У середу, **28 вересня 2016 р.**, до НВК ТЕЛ № 61 завітала жінка-легенда **Тетяна Борисівна Ричкова** – волонтер АТО, народний депутат Верховної ради України, помічник міністра оборони України, яка з самого початку АТО і по сьогоднішній день допомагає військовим та їхнім сім'ям. Серед присутніх були голова ради ветеранів АТО Шевченківської райради **Віталій Леонідович Матухно** та його заступник **Андрій Васильович Городецький**.

Мета заходу – пошановування випускників ліцею та батьків учнів, які брали участь в АТО.

Разом з директором **С.А. Гавриш** ліцеїсти радо зустрічали гостей. Поетеса, заслужений працівник культури України **Леся Степовичка**, прочитала вірші, присвячені **Тетяні Борисівні Ричковій**. Було презентовано хореографічну постановку на пісню «Повертайся живим».

Учнями проведено екскурсію у музеї АТО «Фенікс». Діти дізналися про час і місце проходження служби в зоні АТО **10 випускниками ліцею та 12 батьками учнів, історії яких є прикладами виконання конституційного обов'язку із захисту Вітчизни.**

Ліцеїсти висловили подяку **Матухно Віталію Леонідовичу** за сприяння у формуванні музею.

Гості оглянули експонати, схвалили роботу ліцеїстів та **зазначили, що завдяки музею діти матимуть уявлення про об'єктивну картину щодо ситуації на сході України.**

МУЗЕЙ АТО «ФЕНІКС»

Ідея відкриття музею виникла тоді, коли з кожним роком все більше почало з'являтися серед батьків наших учнів, а також випускників-ліцеїстів учасників АТО.

1 вересня 2016 р. в НВК ТЕЛ № 61 відкрито музей «Фенікс», присвячений учасникам АТО – випускникам і батькам учнів ліцею.

*«За рідну домівку поклали життя вірні діти,
Герої, що завжди залишаються в наших серцях
За землю, за матір зробили, що мали зробити
Герої не гинуть герої живуть у піснях...»*

На відкритті музею були присутні: **Микола Петрович Ситнік**, голова Шевченківської райради, **Добрянська Олена Миколаївна**, начальник управління освіти й науки Шевченківської райради, **Леся Степовичка**, письменниця, поетеса, заслужений працівник культури України, **Степанян Олена Олександрівна**, депутат міської ради м. Дніпра, **Священко Богдан**, настоятель храму Всемилоствитого спасу і Присвятої Богородиці.

Окрім зазначених, на відкритті ліцею були: **Турчак Олексій Миколайович**, випускник НВК ТЕЛ № 61 2010 р., золотий медаліст, **доброволець АТО, Єніч Євген Юрійович**, батько учня 4-Е пр. класу Єніча Богдана, **босць АТО, Абедін Віталій Сергійович**, батько учениці 4-А пр. класу Маренкової Анастасії, **воїн АТО, Городецький Андрій Васильович**, випускник НВК ТЕЛ № 61, **воїн АТО.**

Сьогодні у музеї налічується близько **300 експонатів**. Матеріали з АТО зібрано під час проведення пошуково-дослідницької роботи «Герої не вмирають – вони назавжди в наших серцях».

музей АТО «Фенікс»

Музейна експозиція присвячена героїчним подвигам випускників-ліцеїстів, батьків, медиків, волонтерів, котрі тримають лінію фронту.

Перші експонати, які надійшли до музею, пахли димом. Вони вихоплені з полум'я бою.

Вручення атестатів

«Дерево бажань»

ПРОДОВЖИМО ЗНАЙОМСТВО з НВК

Здійснимо екскурсію школою та пройдемося її подвір'ям, бо цей лицей саме з нього і починається, а допоможуть нам у цьому фото-врізи (див. С. 116-120).

Шкільне подвір'я – «справжня» екосистема – ліс, парк, сад:

- «Школа-сад» *європейського рівня*: алея Сократа із кипарисів, площа Піфагора в оточенні ялин.

- Сад «*Слава України*», в якому понад **70** *фруктових дерев*.

- Посаджене «*дерево бажань*», на якому майорять найзаповітніші бажання школярів.

- Фонтани, зручні лавки є улюбленим місцем як для ліцеїстів, так і їхніх батьків – мешканців цього мікрорайону.

Школа як науковий центр

- Науково-дослідна установа, яка має понад **1000** *дослідників*...

- Кожен кабінет – це творча лабораторія як вчителя, так і учня.

- У лицей – шість зразкових музеїв, що дають можливість більш глибоко розуміти певні історичні події і явища.

І хоча заклад має техніко-економічне спрямування, з лицю виходять діти з різнобічними здібностями, стають справжніми громадянами України

Лицей: мета, на яку він працює

- Формує науково-технічну еліту України.
- Виховує духовно багату особистість з глибокими патріотичними почуттями.

Визначено НАДМЕТУ як перспективу роботи НВК: формувати світогляд дюдини у контексті суспільства, яке визнає людську гідність кожного свого громадянина.

Познайомимося з тими, для кого створено ці умови і на подвір'ї, і в самій школі, – з вихованцями ліцею. Хто вони і які?

- 562 медалісти, які упродовж чвертьстоліття при вступі до вишів підтверджують свої знання.
- Усвідомлюють, що від них залежить майбутнє великої держави, що людина може змінити хід історії.
- Відроджують і розвивають виробництво, будують економіку України.
- Знають своє коріння і творять майбутнє.
- Завдячують педагогам, які дали їм путівку в життя.

Від того, ХТО ВЕДЕ дитину за руку, залежить якою стане вона Людиною!

ВЧИТЕЛІ – ДІТЯМ:

Добротними «зернами засівають» шкільний простір (див. фото-врізи на С. 116-117).

Вірять: у храмі, який вони щоденно творять, виросте гідне покоління, яке подбає про майбутнє.

Запалюють вогонь знань і свічку совісті!

Наостанок зверну Вашу увагу, шановний Читачу, на те, що **мала б зробити для освіти держава, проте зробив це Ліцей!**

Держава – Школа: школа як окремий острівець, де державні справи розв'язуються на рівні НВК.

І слова при цьому не розходяться із справами.

У державі статус ВЧИТЕЛЯ низький, а в НВК – ВІН СТОЇТЬ на ВИСОТІ: до нього йдуть і діти, і дорослі.

Вчителі цікавлять дітей, останні з ними не «вчаться жити разом», а живуть насиченим людським життям!

У НВК відчувають пріоритети й розумно з ними працюють, тому в НВК – КУЛЬТ ВЧИТЕЛЯ!

Свєрспортзала ліцею

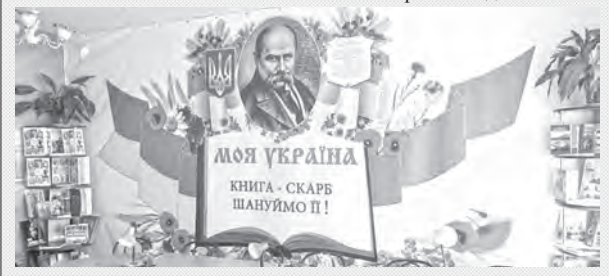

Тренажерна зала

Зала «Етикету, краси і моди»

Квест-урок у залі «Етикету, краси і моди»

Успішний директор – це не робота, це його Життя!

Вердикт автора

Наостанок МОЯ РОЗПОВІДЬ про ДИРЕКТОРА та його витвір – Школу ДОБРОТВОРЕННЯ

Веду свою розмову, з *одного* боку, тримаючи в уяві всю історію створення шкільної музейної педагогіки і при тому в одній школі! Цій ідеї цьогоріч – **40!** З *другого*, увібравши в себе думки, оцінки колег, вчителів ліцею: з **67** працюючих у школі вчителів на цьогорічному травневому засіданні виступило **37** – всі вони говорили про директора та її діяльність у школі (див. вірзи на С. 124-125). Слово за слово й постав цілісний образ фахового управлінця, в якому ознаки і прекрасної й мудрої жінки, креативного вчителя, організатора й духовного керманіча громади: і дорослих, і малих, і величний образ справ, зібраний у витвір – унікальну Школу!

Моє завдання: розкрити методики, технології, використовуючи які можна й іншим досягати таких самих результатів.

Під керівництвом директора **С.А. Гавриш** створено в одній школі те, що під силу створити лише державі: мова йде про кількість тих, хто включається в процес створення шкільних музеїв: це, насамперед, вчителі, учні, батьки, громадськість, депутатський корпус, керівники міста. *Як досягається така активність і зацікавленість тим, що робиться в школі?*

А ви подивіться лише кому і чому присвячено ці музеї, а – це національні витоки українців – петриківський розпис, джерела/витоки як національної культури, так і української мови; постаті-образи жінки, жінки-матері, учителя, випускника, випускника-медаліста; Вітчизни, героїв війн минулих і сьогоднішніх, щодо останніх, то це – герої АТО – випускники і батьки учнів. Ці питання хвилюють всіх, вони важливі для кожної небайдужої духовної людини! **У результаті**, і зазначимо – справедливо, **6 шкільних музеїв визнано «ЗРАЗКОВИМИ»!** Саме в цьому і полягає особливість методики, технології створення музеїв. Їм завжди, без винятку, передусе проведення за тематикою майбутнього музею цілеспрямованих досліджень, більше того, їх називають науково-дослідницькими. Включаються діти, батьки, всі шукають... – так у кожній людини (вік не має значення!) створюється мотивація, зауважимо – свідома, і фактично «людське в людині» плекається саме тут! А згодом, результатом їхніх спільних пошуків стане музей.

Розглянемо успішно працюючий варіант цієї музейної педагогіки в контексті психологічних теорій розвитку людини. Маємо констатувати, що відповідно до наукових засад психолого-педагогічних теорій розвитку людини й відбувається позаурочний

Уроки за науковим проектом «Інтелект України»

навчально-виховний процес в ліцеї: *по-перше*, діти змотивовані на виконання значущих досліджень, так само і для їхніх учителів, з однією відмінністю – для них вона двічі значуща – як громадян, і як педагогів. *По-друге*, чого варта та особиста підтримка й визнання результатів власного доробку, яку діти отримують від багатьох людей, це – однокласники, шкільна спільнота, вчителі, батьки, відвідувачі музеїв. Яке виняткове, а тому й чудове середовище людської підтримки! ***Це не що інше, як психологічні механізми людського розвитку.***

Кращого засобу системного впливу на вихованців придумати важко: музейну педагогіку в авторській реалізації за ідеєю та під керівництвом **Світлани Гавриш** слід визнати підґрунтям людиноцентристської освіти (**В.Г. Кремень**), її працюючою моделлю.

На кшталт основної праці **К. Ушинського** «*Людина як предмет виховання*» ми провели аналіз досвіду створення та реалізації в умовах конкретної школи авторського варіанта шкільної музейної педагогіки **С.А. Гавриш**, який надав нам усі підстави констатувати наявність в освітньому просторі країни оригінальної моделі шкільного виховання Людини. Ефективність і результативність цієї моделі доведено виховною сорокарічною практикою ліцею (див. цей часопис

на С. 98-118 та свідчення вчителів – у вірзах на С. 124-125).

Усі статуси, які лицей здобував за час свого існування – найкращий, інноваційний навчальний заклад випереджаючої освіти в Україні – виявилися прогностичними: так все і є, на сьогодні НВК № 61 випереджає ЧАС і є найкращим не в м. Дніпрі, а й в усій Україні, а 7 золотих медалей засвідчують це!

Ми стоїмо на позиції: який директор – така і школа. Школа – виняткова, вочевидь, таким є і її директор. Маю зазначити, що думки вчителів додали й мені переконаності в справедливості зробленого мною науково-практичного висновку щодо досвіду виховання духовної Людини в умовах конкретної школи засобами пошуково-дослідної діяльності зі створення шкільних музеїв: досвід – новаторський, автор **С.А. Гавриш** – педагог-новатор.

Авторська РЕМАРКА: Проблема виховання залишається найважчою в педагогіці, зокрема в її практичній реалізації. Виховання – це не одноразова подія: розповів, показав, отже, виховав... Виховання людини потребує й відповідних умов, в яких ще треба прожити певний час. *От вони у своєму лицейі в м. Дніпрі і живуть!* **Заради Людини: у них «людиноцентризм» не на словах, а на ділі.**

Традиційно школи працюють по-іншому, бо такою

С. А. Гавриш – Народний учитель України. На фото: мить після вручення їй Президентом В.А. Ющенком посвідчення № 1. З цього моменту С. А. Гавриш – перший Народний вчитель України!

діяльністю, як в ліцеї, між іншим, можна і не займатися, як це і роблять більшість наших шкіл. Можна просто виконувати нормативно визначені завдання школи, і така позиція названа спеціальним поняттям – «надання освітньої послуги». Хотілося б наступне питання адресувати шкільним законотворцям: якою послугою і хто буде здатен її надавати, здійснювати духовний розвиток підростаючого покоління?!

Але добре, що в країні є такі школи, як НВК № 61 м. Дніпра, мов маяк у буремному океані життя. Тож вони, а така саме місія і всієї ОСВІТИ в цілому, й допомагають не лише дітям, а й усій українській громаді, зокрема і владі, розібратися з пріоритетами в країні. Така собі «просвітницька місія» навчальних закладів країни заради безпеки останньої, заради її збереження – натомість великомасштабним експериментам, які проводяться в державі, з пам'яттю народною, душею та серцем українців.

Хтось у державі, яка піклується про своє майбутнє, має так робити – це і зробив НВК № 61 м. Дніпра, його директор Світлана Андріївна Гавриш разом зі своєю шкільною родиною – вчителями, учнями та їхніми батьками. Щодо останніх: не дарма серед громадськості м. Дніпра заклад називають «батьківським». Тож робота цього

НВК, долаючи всі обмеження, стоїть НАД усім цим, вона зашкалює енергетично, це не щось додатково до чогось, це інша робота, цілеспрямована й свідома, **ДЕРЖАВНИЦЬКА** – з плекання громадян України. Вона в разі перевищує обсяг завдань, а отже, і навантажень, що лягають на плечі кожного вчителя і насамперед – директора такої ШКОЛИ!

Звертаюсь до колег НВК ТЕЛ № 61: «Колеги, кому як не Вам, створювачам економічного лицю, усвідомити, скільки і чого саме Ви напрацювали як педагоги, вихователі українських свідомих громадян-патріотів, на **ДОДАТКОВУ ВАРТІСТЬ** своєї роботи й свого витвору – *Школи Добротворення, Людиноцентристської Школи?!*»

Щодо останнього визначення маю надати додаткові пояснення. До Вашого отакого, як зазначено вище, результату найближче в Україні лише школа **М.П. Гузика**, теж автора-героя 4-ї сторінки проекту «Педагоги-новатори в Україні», але серед інших її виокремлювали як школу особистісно-орієнтованої освіти. Коли на початку **2000 років**, за ідеями **В.Г. Кременя**, НАПН і МОН України визначили її за пріоритет в країні, то майже у всіх шкільних звітах невдовзі з'явилася інформація, що в закладах вона вже впроваджена в навчально-виховний процес. Тоді в журналі ми неоднора-

На цьогорічній виставці «Сучасні заклади освіти – 2018». В. Г. Кремень біля стенду **НВК № 61** м. Дніпра

зово наголошували, що особистісно-орієнтованою школою фактично можна вважати лише єдину школу, і це школа **Миколи Петровича Гузика** (м. Южне, Одеська область).

Сьогодні пріоритетом, знову ж таки за ідеями **В.Г. Кременя**, НАПН України (ініційовано) і МОН (підтримано, навіть знайшло відображення в НУШ), в освіті країни людиноцентризм/дитиноцентризм визначено як стратегічні її напрями.

Як керівник Всеукраїнського проекту НАПН і ЖУРНАЛУ «Пе-

ЧОМУ НА ПОСАДУ ДИРЕКТОРА

НВК ТЕЛ №61 м. Дніпра трудовий колектив одностайно рекомендував¹ обрати Гавриш С.А.

«Не дитина існує для учителя, а педагог для учня». Так і Світлана Андріївна живе не для себе, а для дітей, батьків і свого дітища – ліцею.

Учитель НВК

ВОНА І ЛІЦЕЙ

Володіє собою, а від нього залежить успіх діяльності усього колективу.

Має унікальне вміння працювати з учнями, педагогічним колективом, батьківською громадськістю.

Довела, що істинний педагог повинен бути сильною, глибокою особистістю, володіти гарними організаторськими здібностями, розуміти по-материнськи кожну дитину.

Про неї кажуть: справжній альтруїст, трудівник, керівник з креативним мисленням, душа педагогічного колективу і його рушійна сила.

Все в ліцеї знає тільки Світлана Андріївна: де посадити рослини, як прибрати в архіві, як навести лад у документації, як прикрасити ліцей, як покращити навчально-виховний процес. Вона – його справжня господиня.

А досягнення ліцею – результат спільної праці директора, вчителів, батьків, міської та районної влади.

Ліцей є не лише навчальним закладом, де виховується творча особистість, а й соціокультурним центром, духовно-інтелектуально-культурним.

За її ініціативи тут упроваджується авторська музейна педагогіка, що сприяє духовному, патріотичному вихованню учнів.

Вона створила на території нашого ліцею затишний євродендрарій. За її пропозицією посадили «Дерево бажань»: тепер діти на кольорових стрічках пишуть свої бажання.

Невеличкий парк нашого ліцею став улюбленим місцем відпочинку жителів мікрорайону. Сюди приходять батьки з дітьми, бабусі з онуками, пограти, послухати мелодійний шум фонтанів.

НАГОЛОШУЮТЬ на унікальності музеїв, можливості їх використовувати для виховання молоді.

ПИШАЮТЬСЯ подвір'ям як осередком культури, затишку, краси.

ЗАДОВОЛЕНІ сучасними кабінетами, які надають можливість брати участь в он-лайн вебінарах, конкурсах, тренінгах, квест-марафонах.

ВОНА – ІНШІ

Учні постійно відчувають її підтримку та допомогу, зокрема у виборі професії, тож і дякують за клуб «Компас» з девізом «*Із ста доріг – одна твоя*».

Зовнішній вигляд учнів, їх поведінка – результат її старань. Вчителів спонукає брати участь у різноманітних конкурсах.

Завжди готова ділитися з педагогами творчими наробками, новітніми ідеями і технологіями. У ліцеї проводяться педагогічні фестивалі, семінари, конференції, на яких збираються найкращі директори і вчителі шкіл, студенти для вивчення педагогічного досвіду.

ДИРЕКТОРУ ДЯКУЮТЬ:

- Вчителі за турботу, коли їм потрібно було житло; коли опинилися у лікарні; за практичну допомогу в організації щорічних стрільбищ.

- Батьки за комфортні умови, безпеку їхніх дітей, за те, що ліцей працює без правопорушень і травматизму.

ВОНА – ПРОФЕСІОНАЛ, КЕРІВНИК

Учителі вважають: успіх навчального закладу залежить від його керівника. Світлана Андріївна – не тільки директор-новатор, але й гарний господар. Вона завжди підтримує та ініціює

¹Протокол засідання трудового колективу від 11.05.2018 (присутні: 66 вчителів). Розглянуто 2 питання: рекомендація на посаду директора та вибори представників трудового колективу і батьківської громадськості, на шкиталт групи підтримки, для участі в конкурсі «*Нова українська школа*».

² Виступи вчителів узагальнено автором статті та структуровано за основними позиціями управлінської діяльності директора.

дагоги-новатори в Україні» маю авторитетно заявити, що Ваша школа, колеги, НВК ТЕЛ № 61 – перша і єдина, наскільки мені відомо, яку можна назвати **Людиноцентриською Школою!** Це вже щабель, вищий за той, на якому може стояти Школа Добротворення. Більше того, така школа має суттєві відмінності й порівняно з тими, які називаються акмеологічними.

На користь аргументів, які мають Вас, шановний Читачу, переконати в справедливості моєї оцінки діяльності цієї Школи, додам ще кілька фактів-роздумів. **Перший факт** стосується завдання шкіл щодо «*плекання громадян України*», так і того, чи усвідомлюються результати зазначеного завдання саме тими, хто його й має реалізувати, тобто вчителями, та за якими «маркерами» вони про це судять. Доречно тут нагадати, що «*плекання громадян України*» – це не завдання, а місія національної школи!

У цьому контексті критеріально важливо дізнатися, чим пишуться вчителі цієї школи, якими результатами своєї виховної роботи. Перечитую їхні розповіді (див. вріз на С. 124-125), де вони свідомо заявляють, що вважають своїми результатами саме те, коли їхні випускники працюють на власну державу. Й додають, що навіть у випадках, коли здобувають освіту

за кордоном, повертаються додому. І тут йдеться не лише про той інтелектуальний потенціал, який дає можливість фахово сприяти укріпленню її економічної міцї, тож і робити щось потрібне країні. Тут мова про душевні пріоритети, про серце і дух людський – про духовність та її прояви на рівні випускників цієї школи.

Другий факт – це приклад, наведений учителем цієї школи про одного з її випускника – **Турчака Олексія. Олексій** – випускник 2010 року, закінчив лицей із золотою медаллю, вступив до Придніпровської академії будівництва та архі-

Випускник-медаліст, вчений конструктор-будівельник, боєць АТО – О. Турчак

тектури. Закінчив п'ятий курс ВУЗу із **червоним дипломом**. Його проект «*Будівництво 9-поверхового будинку в м. Ладизжин*» зай-

няв I місце в конкурсі серед дипломних робіт країн СНД. Брав участь у бойових діях на Донбасі, нагороджений медаллю Президента (див. вріз на С. 115).

Згадалися слова Расула Гамзатова, який в одному зі своїх віршів зазначив: «*Виховання – поштучна справа*». Тож і результат виховання має проявлятися поштучно – кожним окремим вихованцем. Приклад з **Олексієм Турчаком** мене вразив і абсолютно

передові освітні практики, дослуховується до потреб учнів та учителів.

Неоціненна якість Світлани Андріївни – креативність, а вона є основою у роботі директора. Звичайно, до цього додається досвід, практика і вміння керувати людьми, в сучасних умовах мобільно вирішувати усі питання з батьківською громадськістю, учнями, випускниками, депутатами.

Тож вона і є ерудованим, інноваційним, творчим, мобільним, креативним директором.

Спрямовує діяльність лише на створення умов, за яких активно формується креативна особистість з науковим світоглядом, незалежним високорозвиненим розумом, особистість, яка ніде, ні за яких обставин не стратить морально і фізично, втілить у життя свою корисну, незалежну думку.

Фундатор численних інноваційних проєктів, ініціатор і організатор багатьох доленосних справ для системи освіти України, а, з іншого боку – постійний учасник міжнародних освітніх проєктів.

ДРІБНИЦЬ у директора не буває: тому в полі зору і тепло, і комфорт, тренажерні зали, Інтернет, фонтани й багато чого іншого, бо цього потребують діти.

А яка ж місія та яка честь для вчителя, якщо ти розгледів в дитині обдаровану дитину і спрямував його й на участь у різних конкурсах і олімпіадах й ін., а він згодом стає переможцем. І ти точно знаєш, що і ти до цього причетний.

А яка ж честь для директора запалити творчий вогонь педагогічної майстерності в молодих учителях?!

То що тоді можна сказати про директора взагалі?
Директор – учитель від Бога, виступає за нову школу ХХІ століття і є генератором усіх інноваційних ідей.

ВИЗНАННЯ ЇЇ ОСОБИСТОГО ВНЕСКУ щодо результатів спільної діяльності

Завдяки С.А. Гавриш, в наших дітях виховується повага і шанобливе ставлення до людей, які захищають свою незалежну, вільну Україну; жоден із випускників не залишив Батьківщину.

Лицей – храм науки, школа радості, кошика доброти: її обирають родини тому що вона – достойна школа. Цей авторитет склався завдяки зусиллям і плідній праці Світлани Андріївни.

Схвалюють і вчителі, і батьки, що дітей залучають до праці і виховують любов і повагу до оточуючого світу.

ПИШАЮТЬСЯ тим, що працюють з директором, який розробив і впровадив музейну педагогіку, який має власні публікації, у яких кожне слово про лицей підтвержене ділом.

ЗАЗНАЧАЮТЬ, що робота Світлани Андріївни – це робота серця й нервів.

ВЧИТЕЛІ ГОВОРЯТЬ: уявити НВК ТЕЛ №61 без Світлани Андріївни – це неможливо.

Цю узагальнену думку засвідчили вчителі: **К. С. Терешенко** (фото 1, далі - Ф. 1), **Т.Г. Павлюк** (Ф. 2), **О.В. Павлюк** (Ф. 3), **І.В. Мороз** (Ф. 4), **Н.О. Снісар** (Ф. 5), **О.П. Кирилюк** (Ф. 6), **Я.В. Нетьгора** (Ф. 7), **Ю.В. Самодрига** (Ф. 8), **С.А. Майчуб** (Ф. 9), **Н.І. Чернова** (Ф. 10), **О.В. Малишевська** (Ф. 11), **В.П. Чернобай** (Ф. 12), **О.Б. Гапопенко** (Ф. 13), **В.С. Боженко** (Ф. 14), **А.О. Зверєва** (Ф. 15), **М.С. Кобилешний** (Ф. 16), **Г.О. Корявцев** (Ф. 17), **О.Г. Сулима** (Ф. 18), **К.А. Кузнєцова** (Ф. 19), **Т.М. Сальнікова** (Ф. 20), **О.М. Авраменко** (Ф. 21), **Л.В. Чеснокова** (Ф. 22), **В.С. Шестакова** (Ф. 23), **І.В. Касьян** (Ф. 24), **І.І. Кузнєцова** (Ф. 25), **Є.С. Олійник** (Ф. 26), **Я.М. Чорна** (Ф. 27), **Н.В. Біндар** (Ф. 28), **Є.В. Кравченко** (Ф. 29), **Н.І. Александрова** (Ф. 30), **Л.Ф. Авраменко** (Ф. 31), **К.В. Міняйло** (Ф. 32), **Н.М. Журінська** (Ф. 33), **К.О. Беланова** (Ф. 34), **Д.Д. Череди́ченко** (Ф. 35), **В.Ю. Шеремет** (Ф. 36), **Т.О. Біндар** (Ф. 37).

Навстанок голова трудового колективу **Біндар Т.О.** зазначила, що кожен член педагогічного колективу оцінив роботу керівника НВК ТЕЛ №61 **Гавриш С.А.** рейтинговою оцінкою **100 балів**.

Питання було поставлене на голосування: за – 66, проти, утрималися – 0!

УХВАЛИЛИ: *рекомендувати Гавриш Світлану Андріївну на посаду директора НВК ТЕЛ № 61.*

КРЕДО Ї ЖИТТЯ – СЛУЖІННЯ ДІТЯМ І ЛЮДЯМ

55-та річниця плекання людського в людині
Особистий рекорд: 40 років в одному закладі

Світлана Андріївна всю роботу спрямовує на формування творчої особистості з широким науковим кругозором, піклється про життєве самовизначення дитини. Вчитель від Бога прищеплює своїм вихованцям любов до рідної мови, вмilo плекає нову генерацію молоді незалежної України на зорі XXI століття.

Світлана Андріївна – невтомна трудівниця. Лицей для неї – рідний дім. І коли б Ви не завітали до освітнього закладу, в будні чи свято, – директор завжди на робочому місці, бо улюблена робота для неї не тягар, а щастя.

Нелегка праця учительська. Але девіз Світлани Андріївни – завжди вперед, після кожного здійсненого кроку готуватися до наступного, всі думки віддавати тому, що треба зробити у майбутньому.

Заслужений вчитель України, народний вчитель України, відмінник народної освіти, нагороджена медаллю і Почесною грамотою Верховної Ради «За особливі заслуги перед рідним містом», «За особливі заслуги перед українським народом». Її педагогічний стаж – 55 років. Вона із тих людей, в котрих природою закладена позитивна енергія; це особистість, яка несе світло. Недарма її ім'я – Світлана – та, що несе світло, світло знань, мудрості, людяності.

Брала приклад з батьків, які дуже піклувалися про дітей (їх було шестеро) та своїх учителів. Змалечку мріяла працювати з дітками. Трудовий стаж розпочала з 16 років піонервожатою Новоолександрівської середньої школи, пізніше працювала у знаменитому «Артеку».

У березні 1978 року, отримавши на філологічному факультеті Дніпропетровського університету диплом педагога, вперше переступила поріг СШ № 61 – і одразу почала працювати заступником директора з навчально-виховної роботи.

Слід зазначити, що у трудовій книжці Світлани Андріївни є тільки два записи. А що ж між ними? Цікава і захоплююча, важка і копітка праця кожного дня. У нашого директора немає другорядних питань, усе для неї є важливим, а ентузіазму, творчості і новаторства вистачить на всіх. Вона в постійному пошуку, є генератором усіх ідей. Неодноразово Світлані Андріївни пропонували очолити відділ народної освіти, але наш директор залишилася у своєму рідному лицейі, який став для неї другою домівкою. Директор ніколи не забуде про день народження вчителя, ювілей прибиральниці та визначні події в житті дітей.

НВК ТЕЛ № 61 – це велика шкільна родина, де всі працюють у співдружності й беруть приклад з учителя учителів – директора, учні наслідують своїх учителів – порадиників, а батьки допомагають у вихованні дітей. Воістину справедливі слова: «Особистість виховується особистістю!».

переконав, що НВК ТЕЛ № 61 **реально плекає громадян, патриотів, духовних людей.** Такий результат вартий того, щоб ініціатор, «виконроб» і душа створення такої оази для українських дітей була визнана Героєм України!

Щодо останнього нагадаю колегам, як інший, перший, героєм нашого проекту «Педагоги-новатори в Україні» Віктор Федорович Шаталов¹, виступаючи на з'їздах ЦК КПРС, куди його запрошували як знаного вчителя, визнаного педагога-новатора, публічно запитував делегатів і керівників усіх рівнів, зокрема і влади: «Чому ви не нагороджуєте вчителів?!». Бідкався про те, що на святкових демонстраціях ідуть колони трударів країни: шахтарів, колгоспників, груди яких виблискують увішаними державними нагородами, тоді як педагогів – Ні! Ні колон, ні нагород! Вочевидь, суспільство ні тоді адекватно не оцінювало роботу вчительства, ні сьогодні. А ось саме зараз, для України, це – найактуальніше завдання!

У цьому числі журналу ми побачили як державницької ваги завдання – плекання громадян України, виконує НВК ТЕЛ № 61 та його директор!

¹ Саме Віктору Федоровичу Шаталову, фактично, і зобов'язаний цей проект своїм народженням, бо через моє бажання повернути Шаталова українській освіті, яке я вважала своїм громадянським обов'язком, та за підтримки НАІН України й, зокрема особисто Василя Григоровича Кременя, й було створено цей проект.

Ще раз про результат діяльності директора школи, про який важливо дізнатися ВСІМ!

Переконана, що створений директором **С.А. Гавриш** досвід «*Плекання Людини*» вартий визнання Педагогічною Наукою, українською громадськістю і владою! **Достойна Школа та її Директор достойні найвищих нагород Держави!!!**

Мені залишається лише повідомити педагогічну громадськість, зокрема читачів нашого журналу, що **Світлана Андріївна** – *цьогорічна ювілярка*: вона **55 років** як *вчительюс*, і, як ми могли вже переконатися, створила унікальну школу, аналогів якої в Україні немає. До того ж ще один цікавий факт: **40 років** в одній школі – **це особистий рекорд**, більше того, стільки ж років ідеї шкільних музеїв, яку принесла з собою у школу та й залишилася вірною їй!

Останні події заохочують мене до проведення, принаймні віртуальної всеукраїнської педагогічної Ради затим, щоб якомога більшій аудиторії повідати про наявність такого унікального досвіду в країні, який відносимо до розряду **ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ – НОВАТОРСЬКОГО!** Щодо останнього існує класичний критерій: якщо досвід передовий, то має наслідуватися іншими.

СЛОВО ДИРЕКТОРКИ ТА СЛОВО ПРО НЕЇ:

з газетних публікацій

Світлана Гавриш: «Наші учні чудово усвідомлюють особисту відповідальність за власне майбутнє», – вважає директор ліцею Світлана Гавриш. – Прищепити їм це – одна з найголовніших задач вчителів і батьків. Кожна дитина талановита – потрібно лише допомогти їй розкрити цей Божий дар! Ради такого не можна жалити ні сил, ні засобів. Не дарма ж у розвинених країнах і батьки, і держава розуміють необхідність вкладення коштів в майбутнє своєї сім'ї і своєї країни. Коли-небудь прийдемо і ми до цього. Але... не спізнитися б...»

Чим наш ліцей відрізняється від звичайної школи?

Перш за все, тут ведеться велика науково-практична підготовка талановитої молоді, розробка і апробація нових педагогічних технологій навчання та виховання.

ПОДЯКА ДИРЕКТОРУ ВІД ДЕРЖАВИ ТА ПРО ЇЇ СТАВЛЕННЯ ДО ЦЬОГО

ВР України прийняла постанову «Про вручення щорічної премії Верховної Ради України педагогічним працівникам загальноосвітніх навчальних закладів за 2007 рік». І ось прекрасна новина: в числі 30 лауреатів і С.А. Гавриш.

Але про це вона сама прагне не особливо згадувати.

– Ви краще більше розкажіть про наших учнів, про їх перемоги, про те, які у нас педагоги чудові, батьки чуйні, – просить Світлана Гавриш (журналістів – ред).

Але, думаю, розказувати потрібно і про таких, як вона, які особистим прикладом відстоюють своє право учити і виховувати інших.

ГРАМОТНИЙ САДІВНИК ТА МАЙСТЕР КРАСИ І ДОБРОТВОРЕННЯ

Який директор – така і ШКОЛА: а останньою пишуться всі

Найдорожча подяка праці педагога – це теплі слова учнів та їх батьків.

БАТЬКИ ТА УЧНІ ПРО ЛІЦЕЙ

Батьки переконані, що їх допомога потрібна ліцею – державно-батьківській школі.

● «...Моя донька з плачем ходила до дитсадка, але з радістю біжить до ліцею...».

● «Дивує самовідданість нашої директорки **С.А. Гавриш**. Ліцей – повністю її дітище, в нього вона вкладає свій інтелект, вогонь свого серця і душі. Він по праву вважається одним з найкращих в місті».

● «Тут вчилися мої батьки, мій брат і моя тьотя. Мені подобається ліцей за просторі класи, гарних вчителів, за красиві малюнки на стінах, за велику кількість квітів, за дружну шкільну сім'ю».

● «І взагалі, наш ліцей точно школа майбутнього!».

Директор ліцею – майстер добротворення: через її серце мудре, турботливе, шириться любов до рідного міста, до вчителя, учня, батьків.

Директор школи, ліцею, гімназії № 3 2018

Наголошу: повторити цей досвід можливо лише за умови самовідданого служіння цій ідеї, життя заради неї. Цей досвід успішного шкільного виховання важливий і тим, що він, як зразок, наочно демонструє умови, за яких виховання реально може стати успішним, а отже, ефективним. Без реалізації таких умов говорити про успішність виховання проблематично. Відразу стає зрозуміло, чому у нас виховання є таким не ефективним, і як важко виховати Людину, і скільки, і що для цього треба робити. Представлений на сторінках цього журналу НОВАТОРСЬКИЙ ДОСВІД розкриває і **головний секрет** директора Світлани Андріївни Гавриш: його зрозуміє кожен, хто захоче зробити для Дітей, Суспільства, Країни те саме, що й вона. І без зайвих слів, ось він – секрет: **це не робота, це ЖИТТЯ!**

Перечитую думки вчителів стосовно того, кого вони бачать у майбутньому директором НВК, а вони одностайно говорять, що НІКОГО, окрім НЕЇ, Світлани Андріївни Гавриш! На початку я була їхнім опонентом, а тепер поділяю цю ДУМКУ!

Маю повідомити педагогічну громадськість, що за моїм клопотанням Радою всеукраїнського проекту «Педагоги-новатори в Україні» у зв'язку з 55-річчям педагогічної

діяльності директора-новатора **С.А. Гавриш** та її особистим рекордом – **40 років в одній школі** – прийнято рішення: відзначити роботу автора-героя цього Проекту **С.А. Гавриш** нагородою АКАДЕМІЇ. Це рішення підтримано особисто головою Ради Проекту, президентом НАПН України – **Василем Григоровичем Кременем**.

Глибокошановна
Світлано Андрійво!

Щиро вітаю Вас з досягненням Педагогічного ОЛІМПА: **результат** Вашої 55-річної педагогічної діяльності – **неперевершений, новий, випереджає час і освітній поступ Країни**.

ВІТАЮ!

Ольга ВИГОВСЬКА,

головний і науковий редактор
Всеукраїнського

науково-практичного журналу

«Директор школи, ліцею, гімназії»,
ініціатор і керівник Всеукраїнського
проекту

«Педагоги-новатори в Україні»,

член НСЖ України, доцент, кандидат педагогічних наук, заслужений
працівник освіти України.

**Ці тюльпани – Вам,
Світлано Андрійво!**

Ольга Выговская

Директор-новатор – вдохновенный скульптор школы добротворения. О деятельности директора НВК № 61 г. Днепра – С.А. Гавриш

Школа сегодня становится инициатором и проектировщиком общественной жизни, поэтому и должна учитывать мировые направления развития науки, предоставлять качественные знания, ориентироваться на потребности инновационной эры, быть ячейкой общественно-патриотического воспитания учеников. В статье презентуется учебное заведение – НВК № 61 г. Днепра – как социокультурная ячейка, которая обеспечивает физическое, морально-духовное, культурное развитие ребёнка, формирует социально зрелую творческую личность – гражданина Украины и мира.

В статье идет речь о том, как этого достигает современное украинское заведение среднего образования и какую роль в этом играет руководитель заведения – его директор-новатор. Впервые относительно директора школы говорим о секретах его работы: как он совмещает классическое управление с леянием молодежи. Об этих и других секретах директора школы Светланы Гавриш идет речь в этой статье.

Ключевые слова: духовно-интеллектуально-культурная среда лица; музейное пространство школы; целостность учебно-воспитательного процесса; школьное пространство как очаг добротворения; директор – инициатор и организатор школьных инноваций: апробация и их внедрение, педагог-новатор.

Olga Vyhovska

Innovative principal as an enthusiastic sculptor of the school of virtuousness. The activities of Svitlana Havrysh - the principal of TEL № 61, the city of Dnipro.

School becomes the initiator and designer of public life today, and should take into account the world trends in science developments, provide qualitative knowledge, rely upon the needs of the innovation era, be the center of students' social and patriotic upbringing. The article presents the educational institution - educational complex № 61, the city of Dnipro - as a socio-cultural center which provides intellectual, physical, moral, spiritual, cultural development of a child, forms a socially mature creative personality - a citizen of Ukraine and the world.

The article is about how this is achieved by a modern Ukrainian institution of secondary education and about the role of the head of the institution who is an innovative principal.

For the first time ever we talk about the secrets of principal's work: the way she combines classical school management with the aspirations of the youth. The article reveals this and many other secrets of the school principal Svitlana Havrysh.

Keywords: spiritual-intellectual and cultural environment of the lyceum, school museum space, integrity of the educational process, school space as the center of virtuousness, principal as the initiator and organizer of school innovations: their approbation and implementation, innovative teacher.